

BYGGNADSANTIKVARISK RAPPORT 2011:07

Absalon 5, Universitetsbiblioteket, Lund Antikvarisk rapport 2011

Carita Eskeröd

Kulturen, Lund 2011

Carita Eskeröd

Absalon 5, Universitetsbiblioteket, Lund.

Rapport efter antikvarisk medverkan vid förstärkning av skulptur och balkong.

Kulturhistoriska föreningen för södra sverige

regionmuseet lund, <http://www.kulturen.com/>

Box 1095

221 04 Lund

Innehåll

Innehåll.....	3
1. Inledning.....	5
2. Sammanfattning av utförda arbeten.....	5
3. Administrativa uppgifter	6
4. Byggnadshistorik	6
5. Dokumentation före åtgärd	7
6. Utförda åtgärder	7
7. Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder.....	8
8. Iakttagelser som gjorts under arbetet.....	9
9. Bilder	10

1. Inledning

Över huvudentrén till Universitetsbiblioteket finns en mindre balkong utförd med tegelbalustrad och en plattform klädd med behuggna kalkstensplattor. Tegelbalustraden är täckt med kalksten på ovansidan. Balkongen vilar på fyra kalkstenkonsoler med mellanliggande dekorationskonsoler varav den mittersta utformats som en mansfigur, även dessa av kalksten och tegelvalv.

Ett flertal förslag till förstärkningar har gjorts men har ej blivit utförda eller ej varit genomförbara. Tidigare åtgärdsförslag upprättade 2005, 2006, 2009 och 2010. Någon säker dokumentation på detaljutförande finns ej. Det finns dock en tvärsektion som visar att bjälklaget har stålbalkar som ligger på fasadmuren. Betongplattan och konsolerna av kalksten kan vara inspända i fasadväggen. Dock har man vid tidigare försök till åtgärder påträffat stål som omöjliggjort ett fullföljande av åtgärdsförslag.¹

Sprickbildning förekom i skulptur och kalkstensplattor. Det fanns risk för partiellt ras av delar av sten med beaktande av sprickorna. Vattenläckage fanns troligen genom konstruktionen.

Balkongens dekorativa utförande är en del av byggnadens arkitektoniska värde varför åtgärder som hindrar fortsatt förfall måste vidtas. För att säkra ett långsiktigt fortbestånd valdes metoden att täcka kalkstensplattorna på balkongplattan med plåt.

2. Sammanfattning av utförda arbeten

Räcket av tegel och kalksten demonterades och märktes för återuppbyggnad. Kalkstensplattorna på balkongplattan har klätts med zinkplåt. Skulpturen har förstärkts med syrafasta gängstänger och räckespelarna med rostfria armeringsjärn. Räcket har återuppmurats i samma utförande som före åtgärderna. Den centrala konsolen utformad som en mansfigur har rengjorts. Kalkstensöverliggarna har rengjorts och reparerats.

¹ Centerlöf & Holmberg AB, Reviderat åtgärdsförslag 2011-01-25

3. Administrativa uppgifter

Fastighetsbeteckning: Absalon 5, Lund

Kommun: Lund

Arbetshandlingar: Reviderat åtgärdsförslag 2011-01-25. M17:301 UB1. Konsoler över huvudentré. Centerlöf & Holmberg.

Länsstyrelsens beslut: 2011-05-06 dnr 432-642-11.

Byggherre/beställare: Akademiska Hus Syd AB, Ole Römers väg 2, 223 63 Lund.

Projektledare: Lennart Persson, Akademiska Hus Syd AB.

Konstruktör: Centerlöf & Holmberg AB, Malmö, Mats Skällesnäs.

Entreprenör: Byggsystem i Skåne AB, Staffanstorp, Per Jönsson.

Plåtarbeten: Trelleborgs byggplåt AB.

Konservator: David Waite, Ravlunda.

Antikvarisk medverkan: Carita Eskeröd, Kulturen.

Startdatum: 2011-06-09

Slutdatum: 2011-08-26

4. Byggnadshistorik

När de tidigare lokalerna för Universitetsbiblioteket i Lund inte räckte till beviljades 1897 anslag för ett nytt bibliotekshus i Lundagård. Universitetsbiblioteket är ritat av Alfred Hellerström och invigdes 1907. Tillbyggt och renoverat vid flera tillfällen bland annat 1937, 1954 och 1993. De publika utrymmena såsom läsesal och expedition var förlagda till bottenvåningen medan servicefunktioner som bokbinderi, packrum och vaktmästarebostad lokaliserades i suterrängvåningen. De övre våningarna upptogs i huvudsak av bokmagasin. Byggnaden är i rött tegel med rikliga inslag av vit kalksten. Den är symmetriskt uppbyggd med markerade sido- och mittrisaliter och har karaktären av en borg. Över den centralt placerade entrén finns en liten dekorativ balkong.² Byggnaden är byggnadsminne.

² Bevaringsprogram Lund utanför vallarna Del 1. 128-129.

5. Dokumentation före åtgärd

Balkongen besiktigades och fotograferades på plats på balkongen och efter att byggställningarna monterats. Konstaterades att det finns sprickbildningar i kalkstensplattorna på balkongplattan, sprickor mellan och i kalkstenarna på balustraden/räcket och i skulpturen. Tegelfogen i räcket var något vittrad, organisk påväxt på kalksten under räcket. På kalkstenarna som täcker räcket fanns tidigare lagningar. Tegelfogen var troligen av hydrauliskt kalkbruk men varierade något i både material och färg i och med tidigare lagningar. Under tegelräcket finns ett varv med kalkstenar vilka har urtag i nedre kanten för vattenavrinning. Sprickbildningarna riskerade att leda till frostsprängningar och det fanns på sikt risk för ras av stenar. Kalkstenen är behuggen. Tegelfogen är slät.

6. Utförda åtgärder

Hela balkongen, räcket och konsolerna fotodokumenterades av entreprenören och antikvarisk medverkande samt mättes in av entreprenören före demonteringen. Kalkstenarna som täcker räcket demonterades och konservatorn transporterade stenarna till sin verkstad för rengöring och lagning. Tegelstenarna i räcket demonterades, märktes och lades i ordning på byggställningen för förvaring.

Två 14 mm hål borrades igenom skulpturen, som finns under balkongplattan, och upp genom balkongplattan. I den övre kalkstensplattan (balkonggolvet) kärnborrades två hål om \varnothing 60 mm och ca 50 mm djupa. En 12 mm syrafast gängstång injekterades fast med Hilti HIT massa i den undre delen av skulpturen i vartdera hålet upp till balkongplattan. En syrafast bricka \varnothing 50/14 och mutter monterades i gängstängernas övre del på balkongplattan. (se figur 13-14) Skulpturen spändes fast med muttern. Hålen i balkongplattan förseglades med stenlim.

YEP 2500 (papp) lades på hela kalkstensytan på balkongplattan samt på fasaden till underkant fönstren. Pappen är punktklistrad med IcoKlister mot kalkstensplattorna och fasadteglet. Hela balkongplattan kläddes med 0,7 mm zinkplåt, som falsad skivtäckning. Plåten lades under räcket runt balkongkanten och avslutades med droppkant. Mot fasaden drogs plåten upp på väggen till underkant fönstren. Plåten frästes in i en skåra i fogen och anslöts till trappsteg och tröskel. Plåten fästes med förborrade spikplugg i skåran som kratsats ur. Vid anslutning mot väggen fogades med mjukfog, fogmassa Sikaflex AT Connection i grå nyans. (Se figur 18-19)

I kalkstenen under varje murad räckespelare borrades ett hål. Vid varje räckespelare injekterades fast 1 \varnothing 20 rostfritt armeringsjärn med Hilti HIT massa genom kalkstenen under räckespelaren, genom plåten och ca 150 mm ner i kalkstensplattan på balkongplattan. Armeringsjärnet murades in i räckespelaren. (Se figur 11-12)

Balkongracket återuppmurades i samma utförande och med varje tegelsten på samma plats som före demonteringen. Murning med hydrauliskt kalkbruk utom de två nedersta skiften som murades med cementbruk. Hydrauliskt kalkbruk pigmenterades med ca 2 matskedar Kimrök på 6 kg Webers hydrauliska kalkbruk³. 10-12 tegelstenar var sönder och ersattes med begagnat tegel i samma storlek men i något ljusare färgnyans än de befintliga.

Kalkstensplattorna ovanpå racket, överliggarna, rengjordes och ytskador lagades med stenlagningsmassa av konservator. Brutna överliggare har lagats med 8 mm Ø rostfria syrafasta stänger lagda i uppfrästa kanaler på undersidan av stenarna. De är fastlimmade med 2-komponent epoxy stenlim och täckta på ytan med stenlagningsmassa (Stenteknik Stockholm)⁴. Entreprenören återmonterade överliggarna på samma plats som före åtgärderna. Skarvar mellan stenarna, överliggarna, fylldes med Hilti ankarmassa. Denna bör ersättas med stenlim så att stenarna kan röra sig. Kalkstenen under racket har rengjorts av konservator. Rengöring av kalksten har generellt utförts med ångtvättmaskin utan kemikalier. Skulpturen konserverades genom inpackning med betontitler, natriumhydrogenkarbonat tillagt för att lösa upp svart krosten (90-95% lyckat) och oxalsyra för att få bort rostfläckar (50-60% lyckat)⁵. Gamla lagningar på kalkstenen har setts över av konservator på plats och ersatts vid behov.

7. Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Intentionerna i åtgärdsförslaget har följts. Genom de utförda åtgärderna med ommurningen av racket, stabiliseringen av skulpturen och att balkongplattan täckts med plåt för att förhindra vattengenomträngning har balkongen och skulpturen stabiliserats. Demonteringen och murningsarbetet samt konservatorsarbetena på kalkstenen har utförts varsamt och med god hantverksskicklighet. Tegelstenarna har noggrant murats om i samma ordning som tidigare och fogen har pigmenterats för att efterlika den befintliga och tidigare fogen. Plåtarbetena har utförts noggrant och smäckert med god hantverksskicklighet. I kalkstensfrisen under droppkanten finns dock sprickbildningar som verkar ha uppstått under arbetets gång.

Kalkstensplattorna på balkongplattan är inte längre synliga efter åtgärden. Att täcka plattorna med plåt är en metod som bedömts inte påtagligt påverka byggnadens karaktär eller det kulturhistoriska värdet. Åtgärden är knappt synbar från marken utan endast från balkongen dit allmänheten i vanliga fall inte har tillträde.

Pappen har punktlimmats med Icolister vilket lämnar märken i form av svart avtryck i överytan. Vid en eventuell demontering av plåt och papp i framtiden

³ Recept fogbruk Eskil Åkerbergs AB Kimrök, enligt entreprenören.

⁴ Uppgifter av konservator D.Waite.

⁵ Uppgifter av konservator D.Waite.

erfordras lättare avslipning av stenytan. Avslipning av kalkstensplattorna är inte optimalt eftersom de är behuggna. Alternativa metoder diskuterades inte.

I hörnen av tegelracket fanns hållare för julgranar. Hållarna var i järn och fastskruvade i tegel och i fog. Dessa återmonterades inte med motiveringen att de riskerar att spränga fogen och stenen. Hållarna har suttit på balkongen i ca tio år. Att de är avlägsnade upplevs av personalen som negativt inför julutsmyckningen. En annan typ av hållare som inte riskerar skada teglet kan med fördel övervägas.

Vissa avvikelser från traditionella metoder har vidtagits där stabiliserande gängstänger har tillkommit i skulptur och räckspelare. Dessa avvikelser framkom i bygghandlingarna och har godkänts av Länsstyrelsen och antikvarisk medverkande.

8. Iakttagelser som gjorts under arbetet

Kalksten och kalkstenskonsoler på byggnaden är i behov av lagningar och rengöring vilket bör utföras av konservator.

9. Bilder

Figur 1. Vy från söder före åtgärderna. Balkongen och skulpturen finns ovan huvudentrén i mittrisaliten.

Figur 2. Vy från söder efter åtgärderna.

Figur 3. Före åtgärder.

Figur 4. Efter åtgärderna. Plåtkanten vid balkongplattan är knappt skönjbar. Observera skulpturen under balkongen.

Figur 5. Före åtgärder

Figur 6. Efter åtgärderna.

Figur 7. Före åtgärder. Skulpturen mitt under balkongen.

Figur 6. Efter åtgärderna.

Figur 7. Detalj, före åtgärder. I kalkstenen på räcket syns förskjutning av stenen. I hörnet finns hållare i järn för julgranar.

Figur 8. Efter åtgärderna. Ommurat räcke, plåt på balkongplattan samt upp på fasaden till nivå under fönstren tätad med mjukfog.

Figur 9. Före åtgärder.

Figur 10. Under arbetet. Räckets och kalkstenen under räckets har demonterats, balkongplattan med kalksten är frilagd. Pilarna visar hål för gängstänger till skulpturen under balkongplattan.

Figur 11. Skivtäckning med falsad zinkplåt. Plåtkanten är infräst i fogen i fasaden och formad efter kalkstenen intill fasaden och trappsteget vid dörren. Kalkstenen under räckets är återmonterad och hål har borrats för armeringsjärn (pil).

Figur 12. Återuppmurning av räcket pågår med ett inmurat rostfritt armeringsjärn i varje räckespelare.

Figur 13. Gängstänger i kalkstensplattan på balkongplattan. Stängerna går ner genom skulpturen.

Figur 14. Skulpturen under konservering och tillfälliga stabiliserande reglar under gångstängerna.

Figur 15. Skulpturen efter konservering. Lagning av konsolen är utförd.

Figur 16. Kalkstensplatta på räcket. Gamla lagningar, spricka i stenen och springa mellan stenarna.

Figur 17. Kalkstensplatta på räcket efter konservering och tätning.

Figur 18. Efter åtgärder. Plåten är tätad med grå fogmassa i fogen mot fasaden.

Figur 19. Efter åtgärder. Droppkant i plåten under balkongplattan. I frisen finns sprickor.

Figur 19. Före åtgärder. Behuggen kalkstensplatta på balkongen.

Figur 20. Efter åtgärder. Balkongplattan är klädd med plåt. Kalkstenen i räcket är rengjord av konservator.

Figur 21. Efter åtgärder.

